

WIZERUNEK FIRMY - STAN BEZPIECZEŃSTWA PRACY W MAŁYCH PRZEDSIĘBIORSTWACH

Wiesław Zarychta

Politechnika Częstochowska, Polska

Streszczenie

W artykule przedstawiono stan bezpieczeństwa pracy w małych przedsiębiorstwach na podstawie wyników danych statystycznych z kontroli przeprowadzonych przez Państwową Inspekcję Pracy.

Odsetek zakładów, w których stwierdzono naruszenie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy od wielu lat utrzymuje się na wysokim poziomie. Przyczyny tego zjawiska należy upatrywać w dynamicznym po 1989 roku wzroście liczby podmiotów podejmujących działalność gospodarczą na własny rachunek. Zmiana statusu z byłego pracownika na pracodawcę dokonywała się i nadal dokonuje w większości przypadków bez odpowiedniego przygotowania, zarówno teoretycznego i praktycznego tudzież zasobów kapitałowych pozwalających na urządzenie oraz wyposażenie stanowisk pracy, z zachowaniem warunków określonych przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy.

Efektom działań kontrolnych inspektorów pracy było wyeliminowanie przez pracodawców wielu nieprawidłowości w szczególności dotyczących: wymagań powierzchniowo-przestrzennych pomieszczeń pracy, wymagań bhp przy użytkowaniu maszyn i urządzeń, eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych, oświetlenia i ogrzewania.

Wyniki kontroli PIP wskazują na osiągnięcie poprawy w zakresie przestrzegania przepisów prawa pracy, jednakże tempo poprawy stanu praworządności w małych zakładach jest ciągle niezadowalające.

Jak wynika z danych statystycznych PIP w 1998 roku kontrole przestrzegania przepisów prawa pracy, w tym bezpieczeństwa i higieny pracy, przeprowadzono w 37337 zakładach pracy, zatrudniających do 20 pracowników. W zakładach tych zatrudnionych było około 270 tys. pracowników. Podobnie jak w latach ubiegłych około 96% kontrolowanych zakładów stanowiły zakłady sektora prywatnego. Generalnie można powiedzieć, że kontrola warunków pracy została ukierunkowana na zakłady usługowe głównie budowlane, obsługowo-naprawcze pojazdów samochodowych, dystrybucji paliw tudzież zakłady produkcyjne jak np. obróbka materiałów drzewnych czy produkcja wyrobów z drewna.

PIP poddała ocenie w zakresie spełniania wymagań w przepisach i zasadach bezpieczeństwa i higieny pracy w szczególności:

- stan obiektów i pomieszczeń pracy (w 22183 zakładach),
- oświetlenie i ogrzewanie (w 20290 zakładach),
- zagrożenia czynnikami szkodliwymi dla zdrowia w środowisku pracy (w 15621 zakładach),
- przestrzeganie przepisów i zasad bhp przy eksploatacji maszyn, urządzeń i instalacji (w 20905 zakładach),

- stan bezpieczeństwa pracy przy eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych (w 22922 zakładach),

- stan zaplecza higieniczno-sanitarnego (w 21495 zakładach).¹

Kontrola PIP stwierdziła, że 26% pracodawców zobowiązanych do utworzenia służby bezpieczeństwa i higieny pracy, nie wywiązała się z tych powinności, nieco gorzej odnotowano w roku 1997, a więc 29%.

Jak wynika z przeprowadzonych badań empirycznych niedopełnienie obowiązku wynika w szczególności z nieznajomości przepisów, braku przekonania o występowaniu zagrożeń, chęci ograniczenia kosztów.

W ponad połowie (51%) zakładów nie spełniono wymogów bhp dotyczących obiektów lub pomieszczeń pracy (w 1997 roku - 48% kontrolowanych). Uchybienia - podobnie jak w latach ubiegłych - to lokalizacja stałych stanowisk pracy w prowizorycznie adoptowanych do celów usługowych lub produkcyjnych podpiwniczeniach i suterenach obiektów mieszkalnych, w murowanych budynkach inwentarskich, szopach drewnianych, wiatach, tunelach z folii, a także na otwartej przestrzeni. Najczęstszym uchybieniem było urządzenie stanowisk pracy z naruszeniem norm powierzchniowo-przestrzennych, w pomieszczeniach bez należytej wentylacji, odpowiedniego oświetlenia i ogrzewania, bez wyznaczenia dróg i przejść komunikacyjnych.

W roku 1998 w 46%, a w roku 1997 w 61% zakładów stwierdzono brak lub nie przestrzeganie terminów badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia oraz uciążliwych w środowisku pracy.

Podobnie jak w 1997 roku w większości zakładów (61%) ujawniono wykonywanie robót przy użyciu maszyn niesprawnych technicznie, nie wyposażonych w odpowiednie urządzenia zabezpieczające np. osłony części wirujących czy wyłączników krańcowych. Nieodpowiedni park maszynowy najczęściej stwierdzano w zakładach stolarskich (obrabiarki do drewna - samoróbki), zakładach ślusarskich (obrabiarki do metalu), przy wykonywaniu robót remontowo-budowlanych.

W roku 1998 w 65% zakładów a w roku 1997 - w 66% stwierdzono naruszenie przepisów dotyczących eksploatacji urządzeń i instalacji elektroenergetycznych. Stwierdzone uchybienia polegały na nie przeprowadzaniu w odpowiednich terminach wymaganych pomiarów, przeglądów i badań, powierzaniu obsługi lub nadzoru nad urządzeniami pracownikom nie mających odpowiednich kwalifikacji, dopuszczeniu do eksploatacji urządzeń zasilanych energią elektryczną bez zapewnienia skutecznej ochrony przeciwpożarowej. Do najczęściej spotykanych nieprawidłowości należy zaliczyć eksploatację urządzeń i instalacji elektrycznych w sposób zagrażający bezpieczeństwu obsługi ze względu na zły stan techniczny urządzeń, gniazd, kabli, prowadzeniu przewodów zasilających po nawierzchni bez należytych osłon.

Stosunkowo wysoka skala naruszeń prawa (stwierdzono w 40% zakładów) dotyczyła braku lub nie dostosowania zaplecza higieniczno-sanitarnego do obowiązujących przepisów. Na skalę nieprawidłowości istotny wpływ ma także przypadkowość lokalizacji

¹ Sprawozdanie Głównego Inspektora Pracy PIP za rok 1998

zakładów, która utrzymuje się na zbliżonym poziomie z niewielką tendencją wzrostową z roku na rok.

W 37% w roku 1998 zakładów pracy a w 1997 roku - 38% ujawniono dopuszczenie do pracy pracowników bez wstępnych badań lekarskich stwierdzających brak przeciwwskazań do pracy na określonym stanowisku. Nieprawidłowość ta z roku na rok wskazuje tendencję malejącą, niemniej jednak wciąż utrzymuje się na wysokim poziomie. Źródłem tych nieprawidłowości są: wydłużenie okresu przyjmowania pracownika do pracy i powierzania obowiązków pracowniczych, dążenie do ograniczenia kosztów (w związku ze znaczną fluktuacją kadr) ponoszonych przez pracodawców z tytułu opłat za badania lekarskie, a także brak zainteresowania problematyką ochrony zdrowia pracowników.

W 39% w roku 1998 zakładów pracy (w 1997 roku - 36%) ujawniono przypadki dopuszczenia do pracy pracowników bez przeszkolenia wstępnego w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy, a 18% - szkoleniu okresowemu w roku 1998, natomiast w roku 1997 procent ten był nieco wyższy albowiem wynosił 21.

Odsetek zakładów, w których stwierdzono naruszenie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy od wielu lat utrzymuje się na wysokim poziomie. Przyczyny tego zjawiska należy upatrywać w dynamicznym po 1989 roku wzroście liczby podmiotów podejmujących działalność gospodarczą na własny rachunek. Zmiana statusu z byłego pracownika na pracodawcę dokonywała się i nadal dokonuje w większości przypadków bez odpowiedniego przygotowania, zarówno teoretycznego i praktycznego tudzież zasobów kapitałowych pozwalających na urządzenie oraz wyposażenie stanowisk pracy, z zachowaniem warunków określonych przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy¹.

Kontrole przestrzegania przepisów prawa pracy, w zakresie ustalonym szczegółową ankietą przeprowadziła PIP w 4887 zakładach zatrudniających 43391 pracowników a w 1997 roku - w 4304 zakładach zatrudniających ponad 46 tyś. pracowników.

Jak wynika z ankiety w 1998 roku stwierdzono następujące nieprawidłowości:

- brak regulaminu pracy lub nieprawidłowe uregulowania zawarte w tym wewnątrzzakładowym źródle prawa pracy - u 59% a w 1997 roku - 57% pracodawców zobowiązanych do opracowania takiego regulaminu. Z kolei regulaminu wynagrodzenia - tak samo jak w 1997 roku nie wprowadziło 48% pracodawców;

- nie potwierdzenie na piśmie rodzaju umowy o pracę oraz jej warunków w ciągu 7 dni od dnia rozpoczęcia pracy - u 8% pracodawców. Ocenia się, że mniejsza niż w poprzednich latach liczba ujawnionych nieprawidłowości w tym zakresie jest efektem wyraźnego uregulowania tego zagadnienia w Kodeksie pracy. Przyczyn ujawnionych naruszeń przepisów należy upatrywać w świadomym zamiarze uchylenia się od skutków prawnych zawarcia umowy o pracę i opieszałości pracodawców;

- niezgodność rodzaju zawartych z 696 osobami umów cywilno-prawnych z charakterem świadczonej pracy - w 5% zakładów (co może świadczyć o zarysowaniu się tendencji spadkowej w tym zakresie). Nieznajomość przepisów i konieczność

¹ Zarychta W., *Uregulowania prawne dotyczące wypadków przy pracy*. Bezpieczeństwo Pracy. Nauka i Praktyka, Warszawa CIOP Nr 7-8/1999

„sprawdzenia” przydatności pracownika na określonym stanowisku, to najczęściej wymieniane przyczyny zawierania takich umów;

- w 8% zakładów (w 1997 roku - 10%) nie wydano 686 pracownikom świadectw pracy w związku z rozwiązaniem lub wygaśnięciem stosunku pracy, znacznie większy (30%) był natomiast odsetek zakładów, w których ujawniono nieprawidłowości w treści wydanych pracownikom świadectw pracy (w 1997 roku - 28%);

- w 2% kontrolowanych zakładów (w 1997 roku - 3%) 557 pracownikom zalecano pracę w godzinach nadliczbowych w liczbie godzin przekraczającej dopuszczalny w roku kalendarzowym limit. Ustalenia kontroli nie odzwierciedlają rzeczywistego stanu, bowiem aż w 2870 (59%) zakładach nie prowadzono ewidencji czasu pracy lub ją prowadzono w nieprawidłowy sposób.¹

Konkludując można stwierdzić, że efektem działań kontrolnych inspektorów pracy było wyeliminowanie przez pracodawców wielu nieprawidłowości w szczególności dotyczących: wymagań powierzchniowo-przestrzennych pomieszczeń pracy, wymagań bhp przy użytkowaniu maszyn i urządzeń, eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych, oświetlenia i ogrzewania.

Zmniejszył się w porównaniu z latami ubiegłymi odsetek stwierdzonych naruszeń prawa pracy w zakresie potwierdzania na piśmie zawartych umów o pracę, zawierania umów cywilno-prawnych zamiast umów o pracę, zlecanie pracy w godzinach nadliczbowych ponad dopuszczalny limit w roku kalendarzowym.

Wyniki kontroli PIP wskazują na osiągnięcie poprawy w zakresie przestrzegania przepisów prawa pracy, jednakże tempo poprawy stanu praworządności w małych zakładach jest ciągle niezadowalające.

Literatura

1. Zarychta W., Powinności zakładów pracy w zakresie bezpieczeństwa pracy i higieny pracy oraz świadczeń rentowo-emerytalnych. w: Zakład pracy jako podmiot polityki społecznej. Praca zbiorowa pod red. L. Frąckiewicz, Katowice 1988
2. Zarychta W., Wypadki przy pracy. Przede wszystkim zapobiegać. Rzeczpospolita Nr 112, 15.05.1987
3. Zarychta W., Jak zapobiegać wypadkom przy pracy i chorobom zawodowym, Częstochowa 1991
4. Zarychta W., Uregulowania prawne dotyczące wypadków przy pracy. Bezpieczeństwo Pracy: Nauka i Praktyka, Warszawa CIOP Nr 7-8/1999
5. Sprawozdanie Głównego Inspektora Pracy PIP za rok 1998

¹ Sprawozdanie Głównego Inspektora Pracy PIP za rok 1998